

KSIĘGA SĘDZIÓW
KSIĘGI SAMUELA
I
FRAGMENT
1 KSIĘGI KRÓLEWSKIEJ

PRZEŁOŻYŁ I OPRACOWAŁ
MAREK PIELA

KSIĘGA SĘDZIÓW

———— • ————

KSIĘGI SAMUELA

I

FRAGMENT

1 KSIĘGI KRÓLEWSKIEJ

Seria

Lamad – למד

Bibliotheca Biblica et Judaica

TOM II

REDAKTOR SERII

dr hab. Marcin Majewski

(Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie)

KOMITET REDAKCYJNY

prof. dr hab. Piotr P. Chruszczewski

(Uniwersytet Wrocławski)

prof. Camelia Cmeciu

(Uniwersytet Bukareszteński)

prof. dr hab. Albert Gorzkowski

(Uniwersytet Jagielloński)

dr Isaiah (Yeshayahu) Gruber

(Uniwersytet Hebrajski w Jerozolimie)

dr Aleksandra R. Knapik

(Polska Akademia Nauk, Wrocław)

prof. dr hab. Tomasz P. Krzeszowski

(Uniw. Warszawski, Uniw. Łódzki, Uniw. Gdański)

dr Eli Lizorkin-Eyzenberg

(Israel Institute of Biblical Studies, Israel)

dr hab. Marek Piela

(Uniwersytet Jagielloński)

dr hab. Anna Słowikowska

(Katolicki Uniwersytet Lubelski)

dr hab. Anna Wojtyś

(Uniwersytet Warszawski)

KSIĘGA SĘDZIÓW
— • —
KSIĘGI SAMUELA
I
FRAGMENT
1 KSIĘGI KRÓLEWSKIEJ

PRZEŁOŻYŁ I OPRACOWAŁ
MAREK PIELA

KRAKÓW 2022

© copyright by Marek Piela, 2022

© copyright for the translation by Marek Piela, 2022

Tytuły oryginałów: šoftim; šmuel 1, 2; mlahim 1

Recenzent

dr hab. Marcin Majewski

Opracowanie redakcyjne

Irena Gubernat

Paweł Jarosław Kamiński (*Księga Sędziów*)

Projekt okładki

Paweł Sepielak

ISBN 978-83-8138-754-5 (druk)

ISBN 978-83-8138-701-9 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788381387019>

Na okładce wykorzystano drzeworyt zamieszczony w Biblii Leopolity (*Biblia to iest Księgi Starego y Nowego Zakonu* [...], red. ks. Jan Nicz, wyd. 2, Kraków: w drukarni Szarffenbergerów 1575, k. 344r. źródło: polona.pl, sygn. SD xvi.F.408, uid 9704052).

Publikacja dofinansowana przez Instytut Orientalistyki
Wydziału Filologicznego UJ

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

WSTĘP TŁUMACZA

1. DLACZEGO TE KSIĘGI BIBLIJNE?

Niniejszy przekład ksiąg Sdz¹, 1–2 Sm i 1 Krl 1–2, 11 jest dalszym ciągiem mego przedsięwzięcia literacko-naukowego zapoczątkowanego tłumaczeniem ksiąg Rdz i Wj² i duża część uwag zawartych we wstępie do tamtego tłumaczenia odnosi się także do przekładu Sdz i Sm, dlatego tu ich nie powtarzam w całej rozciągłości. Czytelników może zastanawiać, dlaczego od razu przeszedłem do Księgi Sędziów, pominąwszy resztę Pięcioksięgu i Księgę Jozuego. Jak to wyjaśniłem we wstępie do tłumaczenia Rdz i Wj, główny cel mojej pracy przekładowej jest literacki, artystyczny, a znaczna część Kpł, Lb, Pwt i Joz to teksty prawne, religijne, moralizatorskie czy historiograficzne, a nie literackie, i stąd moja decyzja, by ich nie tłumaczyć, zwłaszcza że swój pomysł, jak przekładać biblijne teksty prawne, już przedstawiłem w tłumaczeniu Wj 21–23. Księgi biblijne przełożone w niniejszej książce to literackie arcydzieło realistycznej prozy narracyjnej.

2. PRZEKŁAD Z ELEMENTAMI SPOLSZCZENIA

Swoją wersję Rdz i Wj określiłem w wydaniu z roku 2021 mianem przekładu dynamicznego, wedle znaczenia, jakie temu terminowi nadał Eugene A. Nida³. Niniejszą wersję Sdz i Sm

¹ Skróty tytułów ksiąg biblijnych za BT 5, s. 15–16. Skróty bibliograficzne rozwiązano w *Bibliografii dzieł cytowanych*.

² *Księga Rodzaju. Księga Wyjścia*, przeł. i oprac. M. Piela, Kraków: Księgarnia Akademicka 2021.

³ E. A. Nida, *Toward a Science of Translating. With Special Reference to Principles and Procedures involved in Bible Translating*, Leiden: E. J. Brill 1964, s. 159–164; 166–171.

z powodów wymienionych poniżej określiłbym jako przekład dynamiczny z elementami spolszczenia, na które zdecydowałem się pomimo zastrzeżeń, jakie budzi ta strategia⁴.

Po pierwsze, postanowiłem w większym zakresie niż w przypadku Rdz i Wj odpodobnić⁵ swój przekład od wszystkich wcześniejszych tłumaczeń, a zarazem w najmniejszym nawet stopniu nie wzorować się na poprzednikach, czyli nie przejmować od nich żadnych rozwiązań translatorskich, nawet jeśli któraś z dotychczasowych wersji wydaje się nieprześcigniona. Oznacza to, że wszystkie przypisy do mojego przekładu Sdz, Sm i fragmentu 1 Krl, stwierdzające jego podobieństwo do przekładów wcześniejszych, odnoszą się do przypadku, gdy niezależnie od siebie powstałe przekłady tego samego oryginału cechują punktowe zbieżności leksykalne czy podobna modyfikacja dosłownego znaczenia oryginału, które jednak nie wynikają z tego, że autor przekładu powstałego później korzystał z przekładu wcześniejszego, lecz mają inne źródła, omówione we wstępie do przekładu Rdz i Wj⁶. W przypadku tak długiej „serii translator-skiej” (określenie Edwarda Balcerzana⁷), jak tłumaczenia Biblii, dążenie do tego, aby kolejny przekład możliwie najbardziej róż-

⁴ „Dziś spolszczenie uważa się za strategię błędną” (U. Dąmbaska-Prokop, *Nowa encyklopedia przekładoznawstwa*, Kielce: Wyższa Szkoła Umiejętności im. Stanisława Staszica 2010, s. 211). Anna Bednarczyk, autorka hasła *Spolszczenie* w *Słowniku polskiej terminologii przekładoznawczej*, red. Ł. Bogucki [i in.], Kraków: Księgarnia Akademicka 2019, s. 119–120, nie wartościuje takiego rodzaju przekładu. Przeciwwagą dla krytyki przytoczonej przez U. Dąmbaską-Prokop może być entuzjastyczna opinia czytelnika o spolszczeniu psalmów przez Bohdana Drozdowskiego (*Psalmy. Spolszczył Bohdan Drozdowski dla syna Adama Karola*, Toruń: Adam Marszałek 2003), którą cytuje Małgorzata Nowak (*Biblia wierszem dziś. Studium językowo-stylistyczne*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2015, s. 192).

⁵ Sformułowanie zaczerpnięte od Grzegorza Ojcewicza (*Epitet jako cecha idiolektu pisarza. Studium literaturoznawczo-leksykograficzne o twórczości poetyckiej Iwana Bunina*, Katowice: Wydawnictwo Naukowe Śląsk 2002, s. 388, *Biblioteka Przeglądu Ruscystycznego*, t. 6).

⁶ Zob. M. Piela, *Wstęp tłumacza*, [w:] *Księga Rodzaju...*, s. 19–30.

⁷ E. Balcerzan, *Literatura z literatury (strategie tłumaczy)*, Katowice: Wydawnictwo Śląsk 1998, s. 17–31, *Studia o Przekładzie*, t. 6; tenże, *Oprócz głosu. Szkice krytycznoliterackie*, Warszawa: PIW 1971, s. 234. Zob. też M. Piela, *Wstęp...*, s. 19 i pozostała literatura tam cytowana.

nił się od wszystkich poprzednich, z konieczności prowadzi do posługiwania się w tłumaczeniu idiomami, frazeologizmami, konstrukcjami wielowyrazowymi jako odpowiednikami pojedynczego wyrazu oryginału, gdyż w trakcie tłumaczenia przeważnie okazuje się, że wszystkie jednowyrazowe ekwiwalenty leksemu oryginalnego zostały już wykorzystane przez poprzedników. Takie postępowanie, czyli używanie w przekładzie konstrukcji wielowyrazowych, często idiomatycznych, nawet tam, gdzie znaczenie oryginału wyraża pojedynczy leksem i byłby on też możliwy w przekładzie (gdyby nie to, że został już użyty w jednym z wcześniejszych tłumaczeń), jest w moim przekonaniu jedynym sposobem, aby twórczo i oryginalnie przedłużyć serię przekładową z pozoru wyczerpaną, bez popadania w regres polegający na wybieraniu mniej udanych ekwiwalentów przekładowych tylko w celu odróżnienia się od poprzedników⁸. Pokażę to na przykładzie zaczerpniętym z 1 Sm 6, 13, gdzie oryginalny leksem *samach* przekładano dotychczas na *ucieszyć się* (np. BP) lub *uradować się* (np. NP), co w zasadzie wyczerpuje zasoby jednowyrazowych ekwiwalentów. W moim przekładzie pojawia się frazeologizm *podskoczyć z radości*, którego nie użyto w żadnym z dotychczasowych przekładów tego wersetu i który w moim odczuciu nie obniża jakości mego tłumaczenia w porównaniu z dotychczasowymi przekładami. Inny przykład to Sdz 8, 9, gdzie współczesne przekłady, które oddają hebrajskie *natac* jednym leksemem, niczym się od siebie nie różnią, bo we wszystkich jest *zburzyć* i rzeczywiście trudno byłoby zaproponować tu inny jednowyrazowy ekwiwalent. W dawniejszych przekładach widać równie małe urozmaicenie: *skazić* BL, *rozwalić* w pozostałych przekładach staropolskich (BB, Budny, Wujek, BG). Odmienne tłumaczy ten fragment jedynie NP, właśnie dzięki wprowadzeniu frazeologizmu *zrównać z ziemią*. Ponieważ tłumaczenie jednego wyrazu oryginału na konstrukcje wielowyrazowe jest w przypadku Biblii raczej wyjątkiem niż regułą, przeważnie większość wielowyrazowych ekwiwalentów

⁸ Zob. M. Piela, *Wstęp...*, s. 23, zwłaszcza przypis 57 i literatura tam cytowana.

pojedynczego leksemu hebrajskiego nie była jeszcze wykorzystana przez żadnego z tłumaczy i dlatego taka właśnie metoda przekładu pozwala przedłużyć biblijną serię translatorską bez popadania we wtórność i bez obniżania jakości przekładu. Zgodnie z tą strategią w moim przekładzie Sdz 8, 9 pojawia się frazeologizm *nie pozostawić z czego kamienia na kamieniu*⁹, a dla następców pozostają do wykorzystania frazeologizmy *obrócić w perzynę*, *obrócić w gruzy*, *znieść z powierzchni ziemi*. Jeszcze jeden przykład: w 1 Sm 4, 20 w oryginale użyto leksemu *met* ‘umrzeć’. W polskich przekładach pojawiają się odpowiedniki *śmierć* (np. Cyłkow), *umierać* (np. Zaremba), *konać* (np. BR), i trudno byłoby tę listę powiększyć o inne jednowyrazowe ekwiwalenty. Natomiast przekład z użyciem frazeologizmu *wydać ostatnie tchnienie* pozwala uniknąć powielania cudzych rozwiązań. Następcom pozostawiam do wykorzystania w tym miejscu frazeologizmy *oddać ducha* (tego wyrażenia sam używam w 1 Sm 4, 18), *wyzionąć ducha*, *zakończyć życie*, *dokonać żywota*. W poszukiwaniu frazeologizmów, które mogłyby być ekwiwalentami oryginalnych leksemów, niezwykle pomocny okazał się *Internetowy słownik synonimów języka polskiego online*¹⁰.

Wynikające z opisanej tu taktyki częste (nawet częstsze niż w oryginale) posługiwanie się idiomami i frazeologizmami języka docelowego, tu polskiego, prowadzi do spolszczenia przekładu¹¹, o czym uprzedzam czytelnika. Idiomy nierzadko nawiązują

⁹ Jest to frazeologizm pochodzenia biblijnego (zob. S. Koziara, *Frazeologia biblijna w języku polskim*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej 2001, s. 234–237), jego użycie w tłumaczeniu Biblii jest więc spełnieniem postulatu Stanisława Koziary, aby we współczesnych przekładach Biblii używać tzw. biblizmów, o ile nie kłóci się to z zasadami dobrego przekładu (zob. S. Koziara, *Tradycyjne biblizmy a nowe polskie przekłady Pisma świętego (ujęcie filologiczno-normatywne)*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego 2009, s. 29).

¹⁰ <https://synonim.net/>.

¹¹ O takim efekcie nasycenia przekładu Bohdana Drozdowskiego idiomami języka docelowego (w tym przysłówkami) pisze M. Nowak, *Biblia...*, s. 184–185, 194: „Część frazeologizmów [...] wprowadza do psalmów [...] rodzimy (słowiański) koloryt”; „Drozdowski polonizuje czy szerzej sławizuje tekst psalmów (m.in. przez wykorzystanie rodzimej idiomatyki)”.

do kultury, historii i obyczajów i z tego powodu posługiwanie się w przekładzie licznymi idiomami języka docelowego przemycą do tłumaczenia elementy kultury docelowej, w tym przypadku polskiej, co także jest charakterystyczne dla spolszczenia. Można to zilustrować moim przykładem z Sm 13, 32, w którym pojawia się idiom *zagiąć na kogo parol*. Oczywiście w oryginale nie ma tu żadnego nawiązania do zwyczajów karcianych, bo karty do gry były nieznane w świecie biblijnym¹². Frazeologizmy, które szczególnie mocno wiążą przekład z kulturą docelową, czyli w tym przypadku go polonizują, to przysłowia¹³. W moim przekładzie polskie przysłowie (zresztą pochodzenia biblijnego)¹⁴ występuje w 1 Sm 24, 14 („Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada”), gdzie w oryginale przytoczono powiedzenie będące ówczesnie w obiegu. W 1 Sm 15, 29 wprowadzam do przekładu sentencję o łacińskim rodowodzie, a w Sdz 8, 2 modyfikację przysłowia *Lepiej z mądrym zgubić, niż z głupim znaleźć*. „Rodzimy koloryt” (wedle zacytowanego określenia Małgorzaty Nowak) zawdzięcza mój przekład Sdz i Sm także leksyce i frazeologii kojarzonej z epoką staropolską i kulturą sarmacką: *starosta, gród, hetman, magnat, jasyr, zrejterować, wiktoria, buława, alkowa, refektarz, nastąpić na kogo, zebrać się do kupy, służyć pod kim* itp., której mniej było w przekładzie Rdz i Wj, gdyż w niniejszym przekładzie archaizacja jest wyraźniejsza niż w mojej wersji Rdz i Wj. Trzeba przyznać, że w oryginale nie ma tak dużych jak w moich tłumaczeniach różnic

¹² Dziękuję za konsultacje Pani Prof. Annie Bochnakowej i Panu Prof. Jerzemu Brzozowskiemu. Z ich wyjaśnień wynika, że najprawdopodobniej z francuskiego zapożyczyliśmy tylko leksem *parol*, a zaginanie jest nawiązaniem do polskich obyczajów karcianych (zob. W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa: Wiedza Powszechna 1989, s. 381).

¹³ Zob. M. Nowak, *Biblia...*, s. 184–185.

¹⁴ Zob. J. Godyń, Od Adama i Ewy zaczynać. *Mały słownik biblizmów języka polskiego*, Kraków: Spółka Wydawniczo-Księgarska 1995, s. 59. Znowu więc mój przekład spełnia postulat S. Koziary. Zjawisko wprowadzania do przekładu frazeologizmów pochodzenia biblijnego nawet tam, gdzie ich użycie nie wynika z dosłowności tłumaczenia, zauważyła M. Nowak w parafrazie Drozdowskiego (*Biblia...*, s. 184).

stylistycznych pomiędzy Rdz i Wj z jednej strony, a Sdz i Sm z drugiej. Źródłem tej odmienności stylistycznej dwóch moich przekładów jest wspomniana strategia częstego posługiwania się w tłumaczeniu Sdz i Sm frazeologizmami, a także dostosowanie stylu przekładu do zawartości oryginału: księgi Sdz i Sm, a przynajmniej niektóre z opisanych w nich zdarzeń, przypominają *Trylogię* Sienkiewicza, natomiast Rdz to raczej saga rodzinna, stąd w przekładzie Sdz i Sm archaizacja jest nieco dalej posunięta niż w przekładzie Rdz i Wj. W przeciwieństwie do Bohdana Drozdowskiego, który w swym spolszczeniu Psalmów sięgał nawet do zasobów polszczyzny średniowiecznej, ja posługuję się w niniejszym przekładzie wyrażeniami znanymi z tekstów siedemnastowiecznych i późniejszych, ze względu na wspomniane podobieństwo pomiędzy wydarzeniami opisanymi w Sdz i Sm a fabułą powieści historycznych Henryka Sienkiewicza, a także dlatego, że polszczyzna średniowieczna raczej nas dziś śmieszy, niż zachwyca¹⁵, i jest tak odmienna od dzisiejszej, nieznaną czytelnikowi nawet wyrobionemu literacko, że łączenie w jednym tekście form średniowiecznych ze współczesnymi byłoby o wiele większym dysonansem niż spotykane w moim przekładzie łączenie frazeologii znanej z powieści Sienkiewicza z frazeologią współczesną. Innym powodem, dla którego tak dużo archaizmów wprowadziłem do niniejszego przekładu, jest pragnienie, aby w ten sposób, bez kalkowania oryginału, jednak uniknąć „udomowienia” dzieła, zgodnie z zaleceniem Lawrence’a Venutiego, do czego wrócę w dalszej części wstępu. Wreszcie należy przypomnieć, że archaizmy, a w każdym razie wyrażenia książkowe, najprawdopodobniej występują też w oryginale¹⁶. Archaizmy w niniejszym przekładzie są więc nie tylko przejawem stylistycznej wierności wobec oryginału, ale też ekwiwalentem zatartej poprzez spolszczenie jego obcości

¹⁵ Zob. moja uwaga na ten temat w związku z formami średniowiecznymi u Drozdowskiego: M. Piela, *Uwagi o przekładzie Psalterza przez Bohdana Drozdowskiego*, [w:] *Oriental Languages in Translation*, t. 2, red. B. Podolak, A. Zaborski, G. Zając, Kraków: Polska Akademia Nauk 2005, s. 181–182.

¹⁶ Zob. M. Piela, *Wstęp...*, s. 8–9 i literatura tam cytowana.

językowej i kulturowej, o czym dalej, i wreszcie alternatywnym wobec tradycyjnego polskiego stylu biblijnego sposobem nadania tekstowi brzmienia uroczystego, niezwyczajnego, zgodnie z zaleceniem Stanisława Koziary, aby w przekładach Biblii posługiwać się „mową «odsświętną», zakorzenioną w tradycji, niekiedy umiejętnie archaizującą”¹⁷. Zgodnie jednak z zasadą przyjętą już w przekładzie Rdz i Wj¹⁸ wprowadzam do tłumaczenia wyrażenia nie tylko archaiczne, ale też bardziej współczesne i potoczne, stosownie do treści i charakteru tłumaczonego wersetu, o czym piszę dalej w związku z dostosowaniem przekładu do konwencji literackich języka docelowego.

Po drugie, niekiedy, choć rzadko, zastępuję polskimi lub usuwam z przekładu niektóre realia oryginalne, np. w 2 Sm 17, 12 występuje w oryginale porównanie do rosy pokrywającej wszystko bez wyjątku, które ze względu na różnice klimatyczne zastąpiłem porównaniem do nagłej ulewy¹⁹. W Sdz 8, 7 w miejsce nie całkiem zrozumiałych wyrażen oryginalnych wprowadziłem opis kary, a raczej tortury znanej w naszej kulturze. Leksem *arel*, referencyjnie znaczący ‘nieobrzezany’, bywa używany dla wyrażenia negatywnego stosunku do innowierców i wtedy odpowiada mu w moim przekładzie *pohaniec*. W tłumaczeniach dynamicznych pojawia się podobny „przekład równoległy”²⁰: „pagan Philistine” (1 Sm 17, 26 NLT), „heathen Philistine” (tamże, GNB), lub też wyraża się tylko ujemną ocenę, bez żadnego odniesienia do obyczajów religijnych: „worthless Philistine” (tamże, CEV).

¹⁷ S. Koziara, *Polszczyzna biblijna w poszukiwaniu wzorca stylowego. Doświadczenia i współczesność*, [w:] *Polszczyzna biblijna – między tradycją a współczesnością*, t. 1, red. S. Koziara, W. Przyczyna, Tarnów: Biblos 2009, s. 31, *Teolingwistyka*, t. 6.

¹⁸ Zob. M. Piela, *Wstęp...*, s. 9.

¹⁹ Jerzy Brzozowski (*Stać po stronie tłumacza. Zarys poetyki opisowej przekładu*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2011, s. 94) omawia podobny przypadek mającej inną motywację niż w moim tłumaczeniu modyfikacji elementu porównania, zalicza ją do „figur przekładu” (do których wrócę w dalszej części wstępu) związanych z funkcją referencyjną tekstu i ostrożnie akceptuje.

²⁰ Sformułowanie G. Ojcewicza, *Epitet...*, s. 390, oznaczające przekład podobny do innego, choć powstały niezależnie od niego.

Po trzecie, wprowadzam do przekładu aluzje do polskiej literatury pięknej (w tym dosłowne cytaty)²¹, których tutaj nie wyliczam, bo w niniejszym wydaniu zostały one oznaczone przypisami do przekładu. W tradycyjnych przekładach Biblii nie ma nawiązań do literatury powstałej w języku docelowym, nie spostrzegłem ich także w przekładach dynamicznych, zdarzają się one natomiast w spolszczeniu Psalmów autorstwa Drozdowskiego²². Jak w przypadku Rdz i Wj, podkreślam, że wprowadzam do przekładu aluzje do polskiej literatury tam, gdzie nadarza się ku temu sposobność, a nie dokładnie tam, gdzie i w oryginale jest jakieś widoczne dziś nawiązanie do innych tekstów hebrajskich. Uczni bibliści stwierdzili, że w księgach Sdz i Sm zdarzają się aluzje do innych tekstów biblijnych²³, i to właśnie skłania mnie do wprowadzenia tu i ówdzie nawiązań do literatury polskiej. Od czasu wydania Rdz i Wj znalazłem w piśmiennictwie fachowym jeszcze jeden głos popierający, choć ostrożnie, zastępowanie w przekładzie oryginalnych nawiązań intertekstualnych nawiązaniem do kultury docelowej: Jerzy Brzozowski omawia przypadek wprowadzenia przez Bartosza Wierzbietę do tłumaczenia filmowego (*Shrek*) na język polski aluzji do znanej piosenki *Śpiewać każdy może* (ze słowami Jonasza Kofty). Wydaje się, że przekładoznawca akceptuje takie rozwiązanie przynajmniej w przekładzie filmowym²⁴.

²¹ Zob. M. Piela, *Wstęp...*, s. 14–16 i literatura tam cytowana. W obecnym wydaniu zarówno dosłowne cytaty z literatury pięknej, jak i parafrazy wykorzystanych w przekładzie wyrażen znalazionych w piśmiennictwie wyróżniam kursywą, a przypis z lokalizacją pojawia się tylko za pierwszym wystąpieniem wyrażenia.

²² Na temat aluzji do polskiej literatury w tej parafrazy zob. M. Piela, *Uwagi...*, s. 180; M. Nowak, *Biblia...*, s. 186–187.

²³ Zob. np. N. Graetz, *Intertextuality Sheds Light on the Text of Judges 19, the Concubine of Gilead: The Case of Genesis 24*, [w:] *Troubling Topics, Sacred Texts. Readings in Hebrew Bible, New Testament, and Qur'an*, red. R. Sterman Sabbath, Berlin–Boston: De Gruyter 2021, s. 153–190; M. E. Biddle, *Ancestral Motifs in 1 Samuel 25: Intertextuality and Characterization*, „Journal of Biblical Literature” Vol. 121, 2002, No. 4, Winter, s. 617–638.

²⁴ Zob. J. Brzozowski, *Stanąć...*, s. 101.

BIBLIOGRAFIA DZIEŁ CYTOWANYCH

I. BIBLIA, JEJ PRZEKŁADY I INNE HEBRAJSKIE TEKSTY ŹRÓDŁOWE

Ancient Hebrew Inscriptions, wyd. Graham I. Davies (z pomocą Markusa N. A. Bockmuela, Douglasa R. de Lacey, Andrew J. Poultera), Cambridge: Cambridge University Press 1991.

BB: *Biblia brzeska 1563*, [tłum. Jakub Lubelczyk i in.], inicjator edycji i koordynator prac Peter Krolkowski, przedm. Mikołaj Radziwiłł, Clifton-Kraków: Kalwin Publishing, Collegium Columbinum 2003.

BBE: *The Bible in Basic English*, tłum. Samuel Henry Hooke [i in.], [biblestudy-tools.com/bbe/].

BG: *Biblia święta to jest księgi Starego i Nowego Przymierza [...] pilnie i wiernie przetłumaczone*, [tzw. *Biblia gdańska*, tłumaczenie przypisywane Danielowi Mikołajewskiemu i Janowi Turnowskiemu], Gdańsk: Andrzej Hunefeld 1632, [books.google.pl/books?id=_ctfAAAAcAAJ].

BHK: *Biblia Hebraica*, red. Rudolf Kittel, wyd. 13, Stuttgart: Württembergische Bibelanstalt 1962.

BHS: *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, red. Karl Elliger, Wilhelm Rudolph, wyd. 5 poprawione, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft 1997.

The Bible in Aramaic Based on Old Manuscripts and Printed Texts, wyd. Alexander Sperber, t. 2: *The Former Prophets according to Targum Jonathan*, Leiden: E.J. Brill 1992 [cytowane jako przekład aramejski].

Biblia to jest Pismo Święte Starego i Nowego Przymierza. Przekład dosłowny z języka hebrajskiego, aramejskiego i greckiego z przypisami, tłum. Piotr Zaremba, Poznań: Ewangeliczny Instytut Biblijny 2019.

BL: *Leopolita. Faksimile der Ausgabe Krakau 1561*, [tzw. *Biblia Leopolda*, autor przekładu nieznan, redakcja ks. Jan Nicz], wyd. Reinhold Olesh i Hans Rothe, Paderborn: Ferdinand Schöningh 1988, *Biblia Slavica*, Serie 2, *Polnische Bibeln*, t. 1.

BP: *Pismo święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami*, [tzw. *Biblia poznańska*, Sdz tłum. ks. Witold Gronkowski, Sm tłum. ks. Zbigniew Kaznowski, 1 Krl tłum. ks. Józef Homerski], wyd. 1, t. 1–3, red. ks. Michał Peter, ks. Marian Wolniewicz, Poznań: Księgarnia św. Wojciecha 1973–1975.

BR: *Pismo święte Starego i Nowego Testamentu. "Biblia warszawsko-praska" [...]*, tłum. ks. Kazimierz Romaniuk, wyd. 1, Warszawa: Towarzystwo Biblijne w Polsce 1997.

BT1: *Pismo święte Starego i Nowego Testamentu [...] opracował zespół polskich biblistów pod redakcją benedyktynów tynieckich*, [Rdz tłum. ks. Czesław Jakubiec,

- Sdz tłum. ks. Jan Drozd, Sm tłum. ks. Jan Łach, 1 Krl tłum. ks. Piotr Szpilewicz], wyd. 1, red. ks. Kazimierz Dynarski, red. naukowy o. Augustyn Jankowski, Poznań: Pallottinum 1965.
- BT2: *Pismo święte Starego i Nowego Testamentu [...] opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich*, [Sdz tłum. ks. Jan Drozd, Sm tłum. ks. Jan Łach, 1 Krl tłum. ks. Piotr Szpilewicz], wyd. 2, red. ks. Tomasz Bielski, ks. Wacław Markowski, red. naukowa o. Augustyn Jankowski [i in.], Poznań: Pallottinum 1971.
- BT3: *Pismo święte Starego i Nowego Testamentu [...] opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich*, [Sdz tłum. ks. Jan Drozd, Sm tłum. ks. Jan Łach, 1 Krl tłum. ks. Piotr Szpilewicz], wyd. 3, red. ks. Kazimierz Dynarski, red. naukowa o. Augustyn Jankowski [i in.], Poznań: Pallottinum 1990.
- BT5: *Pismo święte Starego i Nowego Testamentu [...] opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich*, [Sdz tłum. ks. Jan Drozd, Sm tłum. ks. Jan Łach, 1 Krl tłum. ks. Piotr Szpilewicz, Ps tłum. o. Augustyn Jankowski OSB i ks. Lech Stachowiak], wyd. 5, red. ks. Kazimierz Dynarski, Maria Przybył, red. naukowa o. Augustyn Jankowski [i in.], Poznań: Pallottinum 2002.
- Budny: *Biblia. To jest Księgi Starego i Nowego Przymierza. In der Übersetzung des Simon Budny*, wyd. Hans Rothe i Friedrich Scholz, Paderborn: Ferdinand Schöningh 1994, *Biblia Slavica*, Serie 2, *Polnische Bibeln*, t. 3.
- BZ: *Biblia Królowej Zofii (szaroszpatacka) [...]*, wyd. Stanisław Urbańczyk i Władimir Kyas, Wrocław: Ossolineum 1965–1971.
- CEB: *Common English Bible*, wyd. David L. Petersen [i in.], tłum. Tremper Longman III [i in.], [biblestudytools.com/ceb/].
- CEV: *God's Promise for People of Today. The Contemporary English Version. Uncorrected Proof*, Nashville: Thomas Nelson Publishers 1995.
- CSB: *Holman Christian Standard Bible*, tłum. Arthur Farstad [i in.], [biblestudytools.com/csb/].
- Cylkow: *Księga Sędziów [...] tłumaczył i podług najlepszych źródeł objaśnił dr. J. [Izaak] Cylkow*, Kraków: Józef Fischer 1913, [bibliepolskie.pl/_pliki/cylkow.php]; *Księga Samuela [...] tłumaczył i podług najlepszych źródeł objaśnił dr. J. [Izaak] Cylkow*, Warszawa: Universal 1913, [polona.pl, sygn. 69.446 A]; *Księga Królów [...] tłumaczył i podług najlepszych źródeł objaśnił dr. J. [Izaak] Cylkow*, Warszawa: Universal 1914, [polona.pl, sygn. 1.405.273 A].
- Dziadosz: *Księga Sędziów [...] Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz*, tłum. i oprac. ks. Dariusz Dziadosz, Częstochowa: Święty Paweł 2019, *Nowy Komentarz Biblijny. Stary Testament*, t. 7, cz. 1–2.
- ESV: *English Standard Version*, [biblestudytools.com/esv/].
- FC: *La Bible. Ancien et Nouveau Testament Traduite de l'hébreu et du grec en français courant*, [b.m.]: Alliance Biblique Universelle 1998.
- GN: *Die Bibel in heutigem Deutsch. Die Gute Nachricht des Alten und Neuen Testaments*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.
- GNB: *Good News Bible with the Deuterocanonical Books also Called the Apocrypha*, [b.m.]: The Bible Societies / HarperCollins 1998.
- GWT: *God's Word Translation*, [biblestudytools.com/gw/].

SPIS TREŚCI

Wstęp tłumacza	5
W czasach włodarzów (Księga Sędziów)	31
1 Księga Samuelowa	95
2 Księga Samuelowa	173
1 Księga Królewska (fragment)	243
Bibliografia dzieł cytowanych	249

Tłumaczenie arcydzieła biblijnej prozy narracyjnej, które oddajemy do rąk czytelnika, to dalszy ciąg przedsięwzięcia translatorskiego zapoczątkowanego przekładem Księgi Rodzaju i Księgi Wyjścia. Naczelną zasadą, którą kierował się tłumacz, jest niedosłowność, miejscami przechodząca w spolszczenie. Przekład zawiera archaizmy rodem z powieści historycznych Henryka Sienkiewicza, ale również wyrażenia właściwe współczesnej polszczyźnie potocznej oraz nawiązania do polskiej literatury pięknej. Jest przeznaczony dla miłośników literatury pięknej, którzy chcą czytać opowieści o Samuelu, Saulu, Dawidzie i Jonatanie, lecz nie są wielbicielami tradycyjnego stylu biblijnego. Tłumaczeniu towarzyszy eksperyment przekładoznawczy, którego celem jest stwierdzenie, do jakiego stopnia mogą być do siebie podobne tłumaczenia tego samego oryginału, powstałe niezależnie od siebie.

